

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

גליון 79 ויקהל

דיבור מדבר שאסור בשבת, דברים בטלים ומי שעונג לו לדבר בזה, לשכור פועלים, שבות דשבות, חשבונו
האסורים והמותרים, ודבר דבר, שטרי הדיוטות ואיגרת מחוץ לתחום

סימן שז

דיני שבת התלויים בדיבור

שאינן בהם זכר לעשיית מלאכה ועסקים ולדברי גנאי
וקלות ראש, כי אם יש בהם אסור אף מעט. (שו"ע ס"א, מ"ב
סק"ב).

שמועות וחידושים של עונג

ט. בני אדם שסיפור שמועות וחידושים עונג להם מותר
לספרם בשבת כבחול, ויזהר מלהמשיך בהם הרבה, כי
אף בדבר שעונג גמור כאכילה ושתיה ושינה אין
להמשיך הרבה, כי לאלו שאין עוסקים בתורה בחול
ניתן שבת עיקרו לדברי תורה, ואף לתלמידי חכמים
היגיעים בתורה כל ימות השבוע לא ירבו בו יותר מדאי
משום ביטול תורה. ומי שאינו מתענג אסור **לאמרם**
שיתענג חבירו, כי אין לו לעבור בשביל חבירו, ואם
מתענג שמתענגים אפשר שיש להקל. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד,
ו).

זהירות מדיבורי חול אף כשהוא עונג

י. לספר בשבת שמועות שהם עונג אינו **משנת חסידים**
והנשמר מלדבר דברי חול קדוש יאמר לו, ואנשי מעשה
נזהרים ביותר מזה שלא לדבר בשבת אפילו דברי
הכרחים כי אם **בלשון הקודש** לעשות גדר שלא יבואו
לשיחה בטילה. (מ"ב סק"ד).

שבת טבא

יא. אדם המבקר לחברו בשבת בשחרית לא יאמר לו
כדרך שאומר בחול צפרא טבא רק **יאמר לו שבת טבא**,
או בלשון חול, כדי לקים זכור את יום השבת לקדשו.
(מ"ב סק"ד).

דברי צער

יב. אסור לספר בשבת דבר שמצטער בו. (מ"ב סק"ג).

סעיף ב

ודבר דבר

יג. אסור **לשכור פועלים**, משום ממצא חפצך. ולא
לומר לאינו יהודי לשכור לו **בשבת**, אף שאינו צריך
המלאכה רק לאחר השבת, ואף אם יאמר לאינו יהודי
שישכור לו אחר השבת, כי כל דבר שאסור לישראל
לעשות בשבת אסור לומר לאינו יהודי לעשותו, ודבר
שאינו רק **מנהג וחומרא** מותר לומר לאינו יהודי
לעשותו. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ז-ט).

סעיף א

ודבר דבר

א. ודבר דבר לא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול,
הלכך אסור לומר דבר פלוני **שאסור לעשותו בשבת אף**
מדרבנן אעשה למחר, או סחורה פלונית אקנה למחר.
(שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

דבר מצוה

ב. יש אומרים שאף דיבור של מצוה אסור לומר אעשה
למחר כגון **כתיבת ספר תורה**, ויש חולקים שכל לדבר
מצוה מותר, ונכון **להחמיר לכתחילה** כשאין צורך לזה
בדיבורו היום. ואם מתיירא שיתרשל בדבר לכל
השיטות מותר לזרז עצמו כי אמירה לגבוה כנדר. (מ"ב
סק"א).

לעכב הגוי בשביל החוב

ג. אסור לעכב האיני יהודי בשבת **בשביל החוב** כי זהו
הכל ממצוא חפצך, אבל יכול לומר אחר כך **בחול**
לשופט מדוע לא עיכבת האיני יהודי בשבת, כדי שיבין
ויעכבנו לשבת הבאה כשיזדמן לו. (מ"ב סק"א).

לקבול בשבת אצל השר

ד. מי שיש לו חוב אצל האנס **ובשבת נודע לו שהוא ילך**
מהעיר ואפשר שלא ישוב עוד, מותר לילך בשבת לקבול
אצל השר שיפרענו, כי במקום פסידא לא גזרו. (מ"ב
סק"א).

לקבל ערבות מגוי בשבת

ה. אינו יהודי שתפוס אצל השופט בשביל יהודי שהיה
חייב לו, **יוכל לומר להשופט שיקבל ערבות מאינו יהודי**
ויניח התפוס, אבל לא יאמר לו שיכתוב בערכאות. (מ"ב
סק"א).

להתראות לגוי שישלם חוב

ו. אם אינו יהודי חייב לו **ירא שמא יסע בשבת**, יכול
להתראות אצלו כדי שיתן בשבילו לחבירו האיני יהודי.
(מ"ב סק"א).

לעכב נכסי חבירו

ז. אסור לעכב נכסי שמעון בשבת. (מ"ב סק"א).

דברים בטלים

ח. אסור **להרבות בשבת** אפילו בשיחת דברים בטלים

רמז אחר שבת

יד. מותר לומר אחר השבת לאינו יהודי למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעברה, אף שמבין מדבריו שרצונו שיעשנה בשבת הבאה. כי זה רק רמז אחר השבת, ורמז בלשון ציווי בשבת עצמו אסור. ולא יהנה מהמלאכה עד אחר השבת כדין אינו יהודי שעושה מלאכה לישראל, או בדבר שאין הישראל נהנה ממנו כגון שרק מוסיף אור. (שו"ע ס"ב, מ"ב ס"ק י"א).

סעיף ג

ליתן לגוי מעות לקנות בשבת
טו. אסור ליתן לאינו יהודי מעות מתחילת השבוע לקנות בשבת, אף אם קצץ אסור. אבל יכול לומר לו קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך, ואף אם מבטיחו לקנות ממנו מותר כי קונה עכשיו לעצמו. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק י"ג).

סעיף ד

ליתן לגוי מעות לקנות
טז. מותר לתת מעות מערב שבת לאינו יהודי לקנות לו ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת, והוא שקצץ לו שכר ועושה לעצמו ולא לישראל, וכן ליתן לו בגדים למכור ולא יאמר למכרם בשבת, ולט"ז לא יהנה ממנו בשבת כי עשה בשביל ישראל, ואלויה רבה ותוספת שבת חולקים. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק י"ד-טו).

יום השוק בשבת

יז. אם יום השוק שם בשבת ואינו מצוי לקנות רק בשוק כרגיל בעיירות קטנות, הרי זה כמזכיר לו לקנות בשבת אף מתחילת השבוע, ואסור. ואם מצוי לקנות קצת גם בשאר ימים אין איסור רק אם יזכיר בפירוש יום שבת. וכן אם אומר לו שצריך לילך לדרכו במוצאי שבת הריהו כמזכיר לקנות בשבת. כתב בספר חסידים אל ידור אדם בעיר שיום השוק בשבת כי אי אפשר שלא יחטא אלא אם אינו בשכונתו. (מ"ב ס"ק טו).

גוי שלקח סחורה מבית ישראל

יח. מי ששכר אינו יהודי להוליך סחורתו ובא ולקחה מבית ישראל בשבת אסור, אף אם קצץ לו שכר על זה. ואף אם יחד לו מקום והניח שם הסחורה של ישראל אסור. ועונשים העושה לפי עשרו בממון, או במלקות כשאין לו ממון, ואם טעה שמותר אין עונשים אותו, ונאמן לומר שוגג הייתי. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק טז-יח).

לקח קודם שבת

יט. אם לקחה קודם שבת אף אם מפליג בשבת מחוץ לתחום מותר כיון שקצץ ועושה לדעת עצמו. (מ"ב ס"ק יח).

סעיף ה

שבות דשבות

כ. מותר לישראל לומר בשבת לאינו יהודי לעשות דבר שאינו מלאכה ואסור רק משום שבות, והוא שיהא שם מקצת חולי או הפסד גדול או מפני מצוה. כי באיסור דרבנן לא גזרו אמירה לגוי שהוא רק מדרבנן והוא שבות דשבות באופנים אלו. וכגון לומר לאינו יהודי

לעלות באילן להביא שופר, או להביא מים דרך חצר שלא ערבו לרחוץ בו המצטער. ויש אוסרים שלא התירו שבות דשבות רק במילה שדוחה שבת ולא לצורך מצוה אחרת. והלכה כדיעה ראשונה. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק כ, כב-כג).

שבות במקום מצוה

כא. דבר שאיסורו מהתורה אסור על ידי אינו יהודי אף לדבר מצוה, ואסור לומר לגוי להדליק נר כדי ללמוד ולהתפלל. ויש מקילים על ידי אינו יהודי אף במלאכה דאורייתא במקום מצוה. והעיקר שיש להחמיר בזה, כי היא דעת יחיד והרבה חולקים עליה. (מ"ב ס"ק יט, כד).

חולה ממש מותר בשבות ע"י ישראל

כב. בחולה ממש הכולל כל הגוף או שיש סכנת אבר אפילו ישראל עושה שבות לדיעה אחת בסימן שכח ס"ז. (מ"ב ס"ק כא).

אין מדמים בשבותים

כג. דע שאין מדמין שבותים זה לזה, ואין להתיר אלא מה שאמרו חכמים, כי לגבי מילה לא התירו שבות של אמריה לגוי במקום מלאכה דאורייתא, ובלוקח בית בארץ ישראל התירו. (מ"ב ס"ק כא).

אמירה לגוי שיאמר לגוי

כד. אם אומר לאינו יהודי שיאמר לאינו יהודי אחר לעשות לו מלאכה בשבת אסור לבעל עבודת הגרשוני, והחות יאיר מצדד להקל וכל שכן במקום שהוא שבות, ובספר החיים כתב שבמקום הפסד גדול יש לסמוך על המקילים, ואסור ליהנות ממנו בשבת. (מ"ב ס"ק כד).

סעיף ו

לחשב חשבונות

כה. אסור לחשב חשבונות אפילו אם עברו, כגון כך וכך הוצאתי על דבר פלוני, ודוקא שעדיין שכר פועלים אצלו וצריך לדעת כמה ליתן להם והחשבונות צריכים ואסור מטעם ודבר דבר. ואף אם יתברר על פי חשבונו שאין חייב להם כיון שלא ידע מתחילה עבר איסור. וכן אם יש צורך לחבירו בחשבונות ומחשב לצרכו אסור. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק כה-כו).

חשבונות המותרים

כו. חשבונות של מה בכך מותר, כגון אם פרע כבר לפועלים או יודע שאין חייב להם כלום. וחשבונות שאין בהם צורך מותר לחשבן, כגון כמה סאין תבואה היה לנו בשנה פלונית, כמה דינרים הוצאנו בחתונת בנו, כך וכך חילותיו של מלך, והם שיחה בטילה, ויש למנוע מצד שיחה בטילה שאין ראוי ליראי חטא, ואף בחול אין יפה לתלמיד חכם שזה כמושב לצים ומבטל לימודו. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק כז-כז).

סעיף ז

רמז למוצאי שבת

כז. מותר לומר לחבירו או לאינו יהודי הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב, אף שמבין שצריך לו לערב לשכרו, כיון שאינו מפרש רק ברמז לצורך מוצאי שבת הרי זה בכלל הרהור. ולא יאמר לו היה נכון עמי כי זה

משום ממצוא חפצך. וכן לטייל על פתח המדינה כדי לצאת משחשיכה למרחץ הסמוך לה. (מ"ב ס"ק מ).

סעיף י

שמור לי ואשמור לך

לו. מותר לומר לחברו **שמור לי היום** פירות שבתחומך ואני אשמור פירותיך שבתחומי. והחידוש שאינו כשוכרו. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק מא).

סעיף יא

לשאל בלשון השאילני או תן לי

לז. השואל דבר מחבירו לא יאמר לו **הלוני** שמשמע **לזמן מרובה**, כי סתם הלואה לשלשים יום, ושואל יכתוב המלוה לזכרון, ואף אם יתנה שמלוה **לזמן מועט** לא חילקו רבנן, ואף במלוה ספרים שהוא דבר מצוה לא יאמר הלוני. ובמקום **שנוהגים שסתם הלואה לאלתר** רשאי לומר הלוני וצ"ב. אלא יאמר לו **השאילני** שזמנה לאלתר ואין חשש שיכתוב. ובלשון לעז שאין חילוק בין הלוני להשאילני צריך לומר **תן לי** ומותר לסיים ואחזור ואתן לך. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק מב-מד).

משכון עבור הלואה בשבת

לח. כשלוה בשבת ואינו רוצה להאמינו יניח משכון אצלו, ודוקא יין ושמן ושאר **צרכי שבת**, אבל דבר שאינו צורך שבת אסור להניח עליו משכון. אבל לא יאמר הילך משכון שזה כעובדין דחול. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק מה).

לפרוע בשבת

לט. כשם שאין לזון בשבת שמא יכתוב, כך אין פורעים בשבת, אף אם לזה ממנו כדי יין ושמן לזמן מרובה **שואל ימחוק החוב מהפנקס**. ואם אומר **בלשון חזרה** ולא פריעה מותר כי יש לו היכר ולא יבוא למחיקה, ודוקא בדבר מאכל וצורך שבת אבל בלא זה אסור בכל לשון. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק מו).

סעיף יב

לקרא בכתב הזמנת אורחים וכיבודם

מ. זמן אורחים והכין להם מיני מגדים, וכתב בכתב **כמה זמן ומה הכין להם, אסור לקרותו בשבת**, שמא **ימחוק** מהאורחים והמגדים כשרואה שלא הכין כל צרכם למעט האורחים או מגדים, ואף אם כתוב על גבי כותל גבוה שאין מגיע שם למחוק גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות היינו שטרי חובות וחשבונות, ואף לעיין בלא קריאה אסור. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק מז-מח).

קריאת שמש לסעודה

מא. מה שנהגו שהשמש קורא מתוך הכתב לסעודה יש מחמירים, כי אף **שואל חשש שימחוק** כי אינו בעל הסעודה אבל יש גזירה **שואל יקרא בשטרי הדיוטות**, אך כשהסעודה של מצוה יש להקל הקריאה להשמש כי בכלל חפצי שמים. וכל שכן שמותר לשמש להכריז כרוז בבית המדרש מהכתב. ובשערי תשובה מיישב המנהג להקל אף **בסעודת רשות** כי לא גזרו על שמש כדי שלא יטעה ויביא לידי חורבן ותקלה כעובדא דקמצא ובר

סעיף ח

לומר אלך למחר חוץ לתחום

כח. מותר לומר לחבירו **לכרך פלוני** אני הולך למחר, או לך עמי לכרך פלוני למחר, אף שאסור ללכת **חוץ לתחום** כיון שיכול לילך היום על ידי **בורגנין**, סוכות שומרים שעל ידי זה יכול לילך אף כמה מילין אם הם מובלעים זה לזה בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק ל-לא).

למחר אני רוכב או נוסע

כט. אסור לומר אני **רוכב** למחר או **שילך בקרון לנסוע**, כי דיבורו הוא דבר האסור בעצם. ואין עצה לזה אלא יאמר אני הולך למחר. (מ"ב ס"ק ל).

לומר להביא פירות מחוץ לתחום

ל. וכן כל דבר שיש בו צד היתר לעשותו היום יכול לומר שיעשנו למחר, ובלבד **שלא יזכיר שכירות**. כגון שיאמר לחברו שיביא לו למחר מחוץ לתחום פירות שנתלשו מכבר שאין עליהם איסור מוקצה, ויש צד היתר להביאם אלו היה **מחיצות**. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק לב).

לומר לגוי להביאם היום

לא. אסור לומר לאינו יהודי **לעשות היום דבר שיש צד היתר** כגון להביא מחוץ לתחום, ואף בדיעבד אם הביא מחוץ לתחום אסור להשתמש בהם. (מ"ב ס"ק לג).

כשאין צד היתר לעשותו בשבת

לב. דבר שאין בו צד היתר לעשותו היום אף אם איסורו רק מדרבנן, כגון שיש לו **פירות מוקצים** ואי אפשר להביאם היום, אסור לומר לחברו או אף בינו לבין עצמו להביאם למחר. וכן אסור **להחשיך בסוף התחום** כדי שימהר הלילה להביא **פירות מוקצים** מחוץ לתחום. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק לד-לה).

להחשיך כדי לשמרם

לג. יכול להחשיך **בסוף התחום** כדי למהר לילך שם לשמרם, שאף היום יכול לשמרם אם היו בתוך התחום והשמירה מלאכה המותרת בשבת, ומה שחוץ לתחום יכול לילך על ידי בורגנים. ואם כיון להחשיך לשמרם יכול אף **להביאם אף אם הם מחוברים** וצריך לתלשם כי כונתו בהחשכה כדי לשמרם. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק לו-לז).

סעיף ט

להחשיך לתלוש מגינתו שבתחום

לד. מותר להחשיך לתלוש פירות ועשבים מגינתו וחורבתו **שבתוך התחום, כשאין עומד אצלם**, ולא ניכר על מה מחשיך, ולא אסרו להחשיך אלא בסוף התחום שניכר הדבר, שמחשיך כדי לעשות במוצאי שבת דבר שאסור לעשותו בשבת, והוא שכונתו לזה, אבל אם כונתו **להחשיך כדי לילך אחר כך בלילה** מותר שעצם ההליכה אינו דבר איסור. (שו"ע ס"ט, מ"ב ס"ק לט-מ).

לעיין בנכסיו

לה. וכן אסור לעיין בנכסיו כגון לילך בשדהו אף בתוך התחום כי **ניכר שמחשב לחרישה או קצירה או ניכוש**

חקק בכותל

מב. אם חקק בכותל חקיקה שוקעת מותר, כי משום שמא ימחוק אין חשש כי חקיקה שוקעת קשה לימחוק, ומשום חשש שמא יקרא שטרי הדיוטות לא גזרו כי לא מחליף חקיקה מכתובה בשטרות. אבל בולטת אסור כי גזרו שמא ימחוק ואף בגבוה הרבה שאנו מגיע לשם לא חילקו. (שו"ע ס"יב, מ"ב ס"ק מט-נ).

טבלא ופנקס חקוק

מג. טבלא ופנקס אף אם הוא חקוק אסור לקרותו, כי הם מטלטלים מתחלף בשטרי הדיוטות. (שו"ע ס"יב, מ"ב ס"ק מט).

פתקאות עם סכום היין והשכר

מד. פתקאות ששולחים הקונים שכתוב בהם מערב שבת סכום היין והשכר שלוקחים, שלא כדין הוא, שאסור לקרות בהם בשבת. ואם כתב בהם רק סימן בעלמא מותר. (מ"ב ס"ק נ).

סעיף יג

שטרי הדיוטות

מה. שטרי הדיוטות דהיינו שטרי חובות וחשבונות, ואגרות של שאלת שלום שמיחלף בשטרי הדיוטות, אסור לקרותם. יש אומרים משום ממצא חפצין ויש אומרים משום שמא ימחוק. ואפילו לעיין בלא קריאה אסור. כי אי אפשר כשמעיין שלא ישא ויתן בעניני השטרות. והיינו כשיודע כבר מה כתוב בהם. (שו"ע ס"יג, מ"ב ס"ק נא-נג).

סעיף יד

אגרת שלוחה

מו. לקרא באגרת השלוחה לו אם אינו יודע מה כתוב בה מותר, כי שמא יש בה דבר שהוא צורך הגוף. ואינו דומה לשטרי הדיוטות שהם צרכי ממונו. ולא יקרא בהם רק יעיין, כי יש אוסרים גם באגרות ולכן היקל בעיון בלבד שיש מתירים אף בשטרי הדיוטות. (שו"ע ס"יד, מ"ב ס"ק נד).

אגרת מחוץ לתחום

מז. אם הובאה בשבילו מחוץ לתחום טוב ליזהר שלא יגע בה. משום מוקצה, ויפתחנו האיני יהודי והוא יעיין בה. והאחרונים הסכימו שאינו מוקצה כי אף שמי שהובא בשבילו מחוץ לתחום אסור ליהנות הרי מותר לישראל אחר ליהנות. ואם מקפיד על אגרת להשתמש

בו כדרך הסוחרים המניחים אגרת מסחר במקום מוצנע שלא יאבדו, הם מוקצים ואסור לטלטלם. (שו"ע ס"יד, מ"ב ס"ק נד, נו).

מותר ליהנות מאגרת שמחוץ לתחום

מח. אף שדבר שהובא מחוץ לתחום אסור ליהנות ממנה מי שהובא בשבילו, והאיך יעיין הרי זה הנאה לו, כי הטעם משום גזירה שיאמר לגוי להביא לו אבל באגרת לא שייך זה שאינו יודע מי שישלח לו, וגם יש לומר שאינו חשוב הנאה כי אינה נהנה מגוף המלאכה. (מ"ב ס"ק נה).

הגוי יניח האגרת

מט. כתבו האחרונים נהגו שלא לקבל האגרת מיד האיני יהודי המביא בשבת אלא אומרים לו שיניח על גבי קרקע או שולחן, כי חוששים שמא טרם יעמוד לפוש יטול הישראל האגרת מידו ונמצא שאינו יהודי עשה העקירה והישראל עשה ההנחה גמר ההוצאה מרשות לרשות. (מ"ב ס"ק נו).

אגרת חתומה ירמוז לגוי לפתוח

נ. אם האגרת חתומה יאמר לאינו יהודי איני יכול לקרותו כשאני פתוח וממילא יבין ויפתחנו, ולא יאמר לאינו יהודי בפירוש לפתחו אם לא לצורך גדול. (מ"ב ס"ק נו).

סעיף טו

צורות דיוקנאות

מו. כותל או וילון שיש בו צורת חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם, של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבים זו צורת פלוני וזה דיוקן פלוני אסור לקרות בו בשבת. גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. (שו"ע ס"יו, מ"ב ס"ק נז).

כיתוב תחת תמונת רב

מז. כיתוב שאינו מוסיף או מחדש הסבר לתמונה כגון שכתוב שמו של רב ידוע מתחת לתמונתו אין איסור לקוראו. (שולחן שלמה סק"י, הגר"י קרליץ באיל משולש שטרי הדיוטות פ"ד הע' כד ונד). ואם מביא התמונה לידי יראת שמים יש מתירים אף שאינו יודע מי הוא. (הגר"י קרליץ שם סכ"ח).

מח. תמונה המביאה לידי הבנה בתורה יש מתירים לקרות הכיתוב שתחתיה. (שם סכ"א). ויש אוסרים. (שולחן שלמה ס"ק כב). אך יש סוברים שבספר לא גזרו משום שטרי הדיוטות. (הגר"י אלישיב בספר זכרון דרור יקרא עמ' שמד).